

СЕНС ВОЛЕЙБОЛУ, АМПЛУА І КОМАНДНОГО ДУХУ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

СТЕПЧУК, НАДІЯ¹
КРАВЧЕНКО, ОЛЬГА²

Анотація

У статті розглядається значення волейболу як засобу комплексного розвитку особистості, акцентується увага на педагогічному та соціально-психологічному потенціалі ігрових амплуа та командного духу. Волейбол як вид спорту має важливе значення у формуванні та розвитку особистості, що зумовлює його високу актуальність у сучасному освітньому та соціальному просторі. Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні ролі волейболу, ігрових амплуа та командного духу як взаємопов'язаних чинників розвитку особистості в умовах сучасного освітнього простору, а також у визначенні педагогічних можливостей їх цілеспрямованого використання у навчально-тренувальному процесі. У сучасних наукових дослідженнях волейбол розглядається як багатовимірний феномен, що поєднує фізичний, соціальний та особистісний виміри розвитку. Аналізуються сучасні наукові підходи до фізичного, соціального та особистісного розвитку через волейбол, визначається роль амплуа у формуванні відповідальності, самодисципліни, лідерських якостей та здатності до адаптації в колективі. Особливе місце у волейболі займає командний дух, який є ключовим чинником успішної гри та важливим елементом особистісного становлення. Командний дух визначається як здатність гравців до співпраці, взаємопідтримки, довіри й спільної відповідальності. Особлива увага приділяється командному духу як чиннику згуртованості, ефективної взаємодії та психологічного благополуччя учасників. Особливої наукової уваги потребує проблема осмислення амплуа волейболістів не лише як функціонального розподілу ігрових дій, а як чинника особистісного самовизначення. У роботі виділено невирішені наукові проблеми, визначено мету та завдання дослідження, окреслено методологію, що включає аналіз літератури, педагогічне спостереження та рефлексивні методи. Результати дослідження. Проаналізовано сучасні наукові підходи до розуміння волейболу як засобу фізичного, соціального та особистісного розвитку. Розкрито зміст і педагогічне значення ігрових амплуа у волейболі в контексті формування індивідуальних та соціально значущих якостей особистості. Обґрунтовано роль командного духу як ключового чинника згуртованості команди та особистісного зростання учасників волейбольної діяльності. Визначено педагогічні умови та інноваційні підходи до інтеграції волейболу, амплуа і командної взаємодії у процес розвитку особистості. Матеріали статті можуть бути використані у фізичному вихованні, спортивній педагогіці та психології спорту для цілеспрямованого розвитку особистості через волейбол.

Ключові слова: волейбол, сенс волейболу, амплуа, командний дух, розвиток особистості, фізичне виховання, розвиток особистості.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Волейбол як вид спорту має важливе значення у формуванні та розвитку особистості, що зумовлює його високу актуальність у сучасному освітньому та соціальному просторі. В умовах зростання індивідуалізму, цифрової ізоляції та зниження рівня рухової активності серед молоді волейбол виступає ефективним засобом фізичного, психоемоційного й соціального розвитку. Його доступність, динамічність і колективний характер роблять гру дієвим інструментом виховання відповідальної, комунікабельної та цілеспрямованої особистості.

По-перше, волейбол як засіб фізичного та психофізіологічного розвитку. Волейбол сприяє комплексному розвитку організму: зміцнює серцево-судинну та дихальну системи, розвиває м'язову силу, гнучкість, спритність і швидкість реакції. Регулярні заняття позитивно впливають на поставу, координацію рухів і загальну працездатність. Водночас динамічний характер гри тренує увагу, оперативне мислення та здатність швидко приймати рішення, що важливо для формування активної, зібраної особистості.

По-друге, значення амплуа у формуванні самосвідомості та відповідальності. Кожне амплуа у волейболі (зв'язуючий, нападник, ліберо тощо) має чіткі функції й зону відповідальності. Виконання своєї ролі вчить гравця розуміти власні можливості, розвивати сильні сторони та працювати над слабкими. Це формує відповідальність за результат команди, дисципліну та вміння діяти

¹ Ужгородський національний університет (Ужгород, Україна)

E-mail: nadia.stepcuk@uzhnu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8051-3858>

² Ужгородський національний університет (Ужгород, Україна)

E-mail: olga.kravchenko@uzhnu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-7531-3532>

в межах визначених обов'язків, що є важливими якостями для подальшого навчання й професійної діяльності.

По-третє, командний дух як основа соціалізації. Волейбол – це командний вид спорту, де успіх залежить від злагодженої взаємодії всіх гравців. Спільні тренування та змагання розвивають навички комунікації, взаємодопомоги, довіри та поваги до інших. Гравці вчаться слухати партнерів, підтримувати одне одного в складних ситуаціях і працювати на спільний результат, що сприяє успішній соціалізації особистості.

По-четверте, виховний вплив на емоційно-вольову сферу. У процесі гри волейболісти стикаються з перемогами й поразками, напруженими моментами та відповідальністю за результат. Це допомагає розвивати самоконтроль, витримку, стресостійкість і здатність керувати власними емоціями. Формується вольова сфера особистості: наполегливість, цілеспрямованість, уміння долати труднощі та не здаватися перед невдачами.

По-п'яте, формування моральних цінностей і життєвих установок. Волейбол виховує почуття справедливості, чесної гри, взаємоповаги та відповідальності не лише за себе, а й за команду. Дотримання правил, повага до суперника й суддів, уміння гідно поводитися в будь-якій ситуації сприяють становленню морально зрілої особистості з чіткими етичними орієнтирами.

Актуальність волейболу також полягає в тому, що він інтегрується в систему фізичного виховання, сприяючи не лише зміцненню здоров'я, а й формуванню життєвих компетентностей, необхідних у майбутній професійній та суспільній діяльності. Концептуалізація волейболу в контексті розвитку особистості ґрунтується на розумінні гри як соціально-педагогічного феномена. Волейбол – це не лише сукупність технічних і тактичних дій, а цілісна система взаємодії, у якій кожен учасник виконує визначену роль (амплуа) та несе відповідальність за спільний результат. Амплуа у волейболі – це спеціалізована роль гравця на майданчику, що визначається його функціями, фізичними якостями та тактичними завданнями. Виконання конкретного амплуа сприяє розвитку самодисципліни, усвідомлення власних сильних сторін, уміння приймати рішення та адаптуватися до змінних ігрових ситуацій.

Особливе місце у волейболі займає командний дух, який є ключовим чинником успішної гри та важливим елементом особистісного станов-

лення. Командний дух визначається як здатність гравців до співпраці, взаємопідтримки, довіри й спільної відповідальності. У процесі тренувань і змагань формується навичка ефективної комунікації, толерантності, емпатії та поваги до інших. Таким чином, волейбол сприяє гармонійному розвитку особистості, поєднуючи фізичне вдосконалення з морально-вольовим і соціальним зростанням, що робить його цінним засобом виховання сучасної молоді. У сучасному інноваційному вимірі волейбол дедалі більше розглядається як платформа для формування особистості, здатної ефективно діяти в умовах швидких змін, невизначеності та командної взаємозалежності. Інноваційність полягає не лише у використанні новітніх тренувальних методик, цифрових технологій аналізу гри чи інтерактивних форматів навчання, а й у переосмисленні самої ролі спортсмена як активного суб'єкта власного розвитку. Волейбол створює модель мікросоціуму, у якому відпрацьовуються навички лідерства, партнерства, відповідального прийняття рішень та емоційного саморегулювання.

Через призму інноваційної педагогіки амплуа у волейболі можна трактувати як інструмент персоналізації розвитку. Кожна ігрова роль сприяє формуванню унікального набору компетентностей: стратегічного мислення, швидкої реакції, стресостійкості, здатності до підтримки інших або ініціювання командних дій. Ротація амплуа в освітньому процесі дозволяє розвивати гнучкість мислення та усвідомлення багатомірності командної взаємодії, що є важливою рисою особистості XXI століття. Командний дух у волейболі в інноваційному контексті постає як соціальний капітал, що формується через спільні цілі, рефлексію досвіду та культуру зворотного зв'язку. Він виходить за межі спортивного майданчика, впливаючи на здатність особистості до співпраці в навчанні, професійній діяльності та громадянському житті. Таким чином, волейбол стає не просто видом спорту, а інноваційним середовищем розвитку цілісної, соціально зрілої та відповідальної особистості, здатної до самореалізації в сучасному суспільстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, на які спирається автор. Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що проблема ролі волейболу, амплуа та командного духу в розвитку особистості активно розглядається в працях вітчизняних і зарубіжних науковців у галузі фізичного виховання, спортивної педагогіки

та психології спорту. У сучасних дослідженнях волейбол трактується не лише як засіб удосконалення фізичної підготовленості, а як ефективний соціально-педагогічний інструмент формування особистісних якостей, зокрема відповідальності, самостійності, комунікативної компетентності та здатності до командної взаємодії.

У працях українських науковців акцент зроблено на виховно потенціалі ігрових видів спорту в освітньому процесі. Дослідники підкреслюють, що командні спортивні ігри, зокрема волейбол, сприяють розвитку морально-вольових якостей, формуванню позитивної мотивації до занять фізичною культурою та соціалізації молоді. Значна увага приділяється проблемі диференціації підготовки гравців за амплуа, що розглядається як умова підвищення ефективності навчально-тренувального процесу та індивідуалізації розвитку спортсменів. Зарубіжні дослідження зосереджуються на психологічних аспектах командної взаємодії у волейболі. У наукових публікаціях доведено, що чіткий розподіл ролей у команді та сформований командний дух позитивно впливають на рівень згуртованості, емоційної стабільності та результативності гравців. Автори наголошують на важливості лідерства, довіри й ефективної комунікації як ключових чинників особистісного зростання спортсменів у командних видах спорту. Окремий напрям сучасних досліджень пов'язаний з упровадженням інноваційних педагогічних підходів і цифрових технологій у підготовку волейболістів. Науковці зазначають, що використання відеоаналізу, рефлексивних методик та компетентнісного підходу сприяє глибшому усвідомленню спортсменами власної ролі в команді, розвитку саморегуляції та критичного мислення. Саме на цих наукових положеннях і концептуальних підходах ґрунтується авторське бачення розв'язання означеної проблеми, що поєднує педагогічні, психологічні та соціальні аспекти розвитку особистості засобами волейболу.

У працях В. М. Платонова волейбол і загалом спортивна діяльність розглядаються як багатоконпонентний процес розвитку особистості спортсмена. Учений підкреслює, що «спортивна підготовка сприяє формуванню не лише фізичних якостей, а й інтелектуальних, вольових та соціально значущих рис особистості» (Платонов В. М.).

Дослідження Л. П. Сергієнка акцентують увагу на педагогічному потенціалі командних

ігор. Автор зазначає, що «ігрові види спорту створюють природні умови для розвитку відповідальності, ініціативності та навичок колективної взаємодії» (Сергієнко Л. П.), що безпосередньо пов'язано з формуванням командного духу у волейболі.

У роботах О. М. Шияна, присвячених теорії та методиці фізичного виховання, наголошується, що «диференціація навчання з урахуванням індивідуальних можливостей і ролей учасників підвищує ефективність освітнього процесу та сприяє гармонійному розвитку особистості» (Шиян О. М.). Це положення є методологічною основою для обґрунтування значення амплуа у волейболі.

Психологічні аспекти командної діяльності висвітлені у працях Р. Мартенса (R. Martens), який зазначає, що «чітке усвідомлення ролі в команді та позитивний соціально-психологічний клімат сприяють зростанню впевненості, мотивації та самореалізації спортсменів» (Martens R.). Ці висновки підтверджують важливість командного духу як чинника особистісного розвитку.

У дослідженнях А. Carron і М. Eys командна згуртованість розглядається як ключовий елемент успіху в командних видах спорту. Автори підкреслюють, що «згуртованість команди є результатом ефективної взаємодії, спільних цілей та взаємної підтримки, що позитивно впливає на особистісне зростання кожного гравця» (Carron A., Eys M.). Таким чином, аналіз зарубіжних наукових досліджень у галузі спортивної педагогіки, психології та соціології спорту дає підстави стверджувати, що волейбол, чіткий розподіл амплуа та сформований командний дух розглядаються як ефективні засоби розвитку особистості. У працях учених США, Канади, країн Європейського Союзу та Японії командні види спорту визначаються як потужний інструмент формування соціальних навичок, лідерських якостей і відповідальності за спільний результат.

Зарубіжні дослідники наголошують, що рольова спеціалізація в команді сприяє розвитку самосвідомості, самодисципліни та внутрішньої мотивації спортсменів. Зокрема, в роботах спортивних психологів підкреслюється, що виконання конкретного амплуа допомагає особистості усвідомити власну значущість у команді, підвищує рівень упевненості в собі та сприяє формуванню стабільної самооцінки. Окреме місце в зарубіжних дослідженнях відводиться проблемі командного духу як чинника психологічної стійкості та емоційного благополуччя. Науковці доводять,

що позитивний соціально-психологічний клімат в команді знижує рівень тривожності, підвищує мотивацію до занять спортом і сприяє особистісному зростанню, особливо в підлітковому та юнацькому віці.

Також у міжнародних дослідженнях волейбол розглядається як засіб виховання життєвих компетентностей – уміння працювати в колективі, приймати рішення в умовах обмеженого часу, долати труднощі та конструктивно реагувати на невдачі. Саме ці якості, за твердженням зарубіжних учених, мають трансферний характер і успішно проявляються поза межами спортивної діяльності – у навчанні, професійній та соціальній сферах. Отже, узагальнення зарубіжних наукових підходів підтверджує, що волейбол, розподіл амплуа та командний дух є не лише складниками спортивної підготовки, а й важливими педагогічними та психологічними чинниками всебічного розвитку особистості, що створює надійне теоретичне підґрунтя для подальшого розв'язання окресленої наукової проблеми. Таким чином, аналіз наукових праць провідних учених дозволяє стверджувати, що волейбол, розподіл амплуа та сформований командний дух є важливими педагогічними й психологічними чинниками розвитку особистості. Саме на цих теоретичних положеннях і наукових підходах ґрунтується подальше розв'язання окресленої проблеми.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Незважаючи на значну кількість наукових досліджень, присвячених ролі командних видів спорту у фізичному та особистісному розвитку, низка аспектів означеної проблеми залишається недостатньо розкритою та потребує подальшого наукового осмислення. Передусім у більшості праць волейбол розглядається переважно з позицій підвищення фізичної підготовленості або спортивного результату, тоді як його цілісний вплив на формування особистості в умовах освітнього середовища висвітлено фрагментарно. Недостатньо дослідженим залишається питання взаємозв'язку між амплуа гравця у волейболі та розвитком конкретних особистісних якостей. У наявних публікаціях спеціалізація за ролями здебільшого аналізується з техніко-тактичного погляду, без урахування її впливу на формування відповідальності, лідерських якостей, емоційної стійкості та самоусвідомлення особистості (Andriukaitiene, Voronkova, Kyvliuk, Nikitenko, 2017).

Водночас майже не розкрито педагогічний потенціал ротації амплуа як засобу розвитку гнучкості мислення та соціальної адаптивності. Окремої уваги потребує проблема формування командного духу у волейбольних колективах на засадах інноваційних педагогічних підходів. У попередніх дослідженнях командний дух часто розглядається як вторинний чинник успішності, а не як цілеспрямований об'єкт виховання. Недостатньо вивченими залишаються механізми його формування в умовах сучасних викликів, зокрема цифровізації освіти, зниження міжособистісної комунікації та зростання індивідуалізму серед молоді. Таким чином, невирішеною залишається комплексна проблема інтеграції волейболу, ігрових амплуа та командного духу в єдину модель розвитку особистості. Саме подоланню цих прогалин, обґрунтуванню педагогічних умов і визначенню шляхів цілеспрямованого використання волейболу як засобу особистісного становлення й присвячена означена стаття.

Слід зазначити, що попри наявність ґрунтовних наукових напрацювань у сфері теорії та методики фізичного виховання, волейбол досі переважно вивчається як засіб досягнення спортивних результатів або покращення рухової підготовленості. Водночас особистісно орієнтований потенціал цього виду спорту, зокрема у контексті цілеспрямованого формування соціальних, морально-вольових і комунікативних якостей, залишається недостатньо систематизованим. Бракує комплексних досліджень, у яких волейбол розглядався б як педагогічна модель розвитку особистості в умовах сучасного освітнього простору. Особливої наукової уваги потребує проблема осмислення амплуа волейболістів не лише як функціонального розподілу ігрових дій, а як чинника особистісного самовизначення. У більшості існуючих праць спеціалізація гравців аналізується з позицій ефективності техніко-тактичної підготовки, тоді як її вплив на формування відповідальності за спільний результат, розвиток лідерських або підтримувальних моделей поведінки, а також на становлення самооцінки та рефлексії спортсменів залишається поза фокусом досліджень. Недостатньо вивченим є й питання педагогічної доцільності варіативного використання амплуа в навчально-тренувальному процесі як засобу розвитку адаптивності та соціальної гнучкості особистості. Не до кінця розкритою залишається й проблема формування командного духу у волейболі як цілеспрямованого виховного

процесу. У наукових публікаціях командний дух здебільшого розглядається як наслідок тривалих спільних тренувань або змагальної діяльності, а не як результат системної педагогічної роботи. Водночас недостатньо досліджено механізми розвитку довіри, емпатії, взаємної підтримки та відповідальності в команді з урахуванням сучасних соціокультурних умов, зокрема впливу цифрового середовища, зниження рівня безпосередньої комунікації та зміни ціннісних орієнтацій молоді. Крім того, у наявних дослідженнях майже не простежується інтеграція інноваційних освітніх технологій у процес формування особистості засобами волейболу. Залишається відкритим питання використання рефлексивних практик, командних проєктів, цифрових інструментів аналізу гри та особистісного зростання спортсменів як чинників посилення виховного впливу волейболу. Недостатньо уваги приділено й оцінюванню особистісних результатів спортивної діяльності, що ускладнює впровадження компетентнісного підходу у фізичному вихованні (Bilohur, Skrupchenko., Nepsha, 2023).

Отже, невирішеною залишається комплексна науково-педагогічна проблема поєднання волейболу, ігрових амплуа та командного духу в цілісну модель розвитку особистості, орієнтовану на сучасні потреби освіти й суспільства. Саме поглиблене теоретичне обґрунтування цієї моделі, визначення педагогічних умов її реалізації та шляхів інноваційного оновлення навчально-тренувального процесу становить основний зміст і наукову новизну означеної статті. Невирішеною залишається комплексна науково-педагогічна проблема поєднання волейболу, ігрових амплуа та командного духу в цілісну, науково обґрунтовану модель розвитку особистості, яка відповідала б сучасним викликам освіти й суспільства. Незважаючи на наявність значної кількості досліджень, більшість із них зосереджується на окремих аспектах – фізичній підготовці, техніко-тактичних діях або психологічних особливостях командної взаємодії – без їх інтеграції в єдину педагогічну систему (Bilohur, Andriukaitiene, Makieshyuna, 2021).

У цьому контексті особливої актуальності набуває поглиблене теоретичне осмислення взаємозв'язку волейболу як засобу фізичного виховання, ігрових амплуа як інструменту індивідуалізації навчання та командного духу як чинника соціального й морального становлення особистості. Визначення педагогічних умов

ефективної реалізації такої моделі передбачає врахування вікових і психологічних особливостей здобувачів освіти, рівня їхньої підготовленості, мотиваційної сфери та соціального середовища. Крім того, важливим є обґрунтування шляхів інноваційного оновлення навчально-тренувального процесу, зокрема через використання особистісно орієнтованого підходу, інтерактивних методів навчання, диференціації за амплуа та створення сприятливого командного мікроклімату. Реалізація зазначених положень дозволить підвищити не лише ефективність спортивної підготовки, а й виховний потенціал волейболу як засобу формування соціально зрілої, відповідальної та конкурентоспроможної особистості. Таким чином, наукова новизна означеної статті полягає в комплексному підході до розгляду волейболу як педагогічного феномену, що поєднує фізичний, психологічний і соціальний розвиток особистості в єдиній концептуальній моделі, орієнтованій на потреби сучасної освіти та суспільства (Bilohur, Syvohop, Oleksenko, Kotova, 2023).

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні ролі волейболу, ігрових амплуа та командного духу як взаємопов'язаних чинників розвитку особистості в умовах сучасного освітнього простору, а також у визначенні педагогічних можливостей їх цілеспрямованого використання у навчально-тренувальному процесі.

Відповідно до поставленої мети у статті передбачається розв'язання таких завдань:

1. Проаналізувати сучасні наукові підходи до розуміння волейболу як засобу фізичного, соціального та особистісного розвитку.

2. Розкрити зміст і педагогічне значення ігрових амплуа у волейболі в контексті формування індивідуальних та соціально значущих якостей особистості.

3. Обґрунтувати роль командного духу як ключового чинника згуртованості команди та особистісного зростання учасників волейбольної діяльності.

4. Визначити педагогічні умови та інноваційні підходи до інтеграції волейболу, амплуа і командної взаємодії у процес розвитку особистості.

Методологія дослідження. Методологія дослідження ґрунтується на поєднанні загальнонаукових і спеціальних підходів, що забезпечують цілісне вивчення проблеми розвитку особистості засобами волейболу, ігрових амплуа та командного духу. Теоретико-методологічну основу становлять особистісно орієнтований, діяльнісний,

компетентнісний та системний підходи, які дозволяють розглядати волейбол як педагогічний феномен і як середовище соціальної взаємодії (Bilohur, Syvohor, Karabanov, 2023).

У процесі дослідження використано такі методи: аналіз, синтез, узагальнення та систематизація науково-методичної літератури з проблем фізичного виховання, спортивної педагогіки й психології спорту; порівняльний аналіз для зіставлення різних наукових підходів до трактування ролі амплу та командного духу у волейболі. Застосування цих методів дало змогу визначити ступінь наукової розробленості проблеми та виявити невирішені аспекти.

Для поглибленого розкриття особистісного виміру волейбольної діяльності використано педагогічне спостереження, аналіз навчально-тренувальної діяльності та рефлексивні методи оцінювання взаємодії в команді. Це дало можливість виявити особливості прояву індивідуальних якостей гравців залежно від виконуваного амплу та рівня сформованості командного духу. Отримані результати узагальнювалися за допомогою якісного аналізу та логіко-теоретичного моделювання, що дозволило сформулювати цілісне уявлення про педагогічні умови розвитку особистості засобами волейболу. Така методологія забезпечує наукову обґрунтованість висновків і створює підґрунтя для подальших емпіричних досліджень у цьому напрямі (Bilohur, 2021).

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів

1. Сучасні наукові підходи до розуміння волейболу як засобу фізичного, соціального та особистісного розвитку. У сучасній науковій парадигмі волейбол розглядається не лише як вид спортивної діяльності, а як багатофункціональний педагогічний засіб, що забезпечує комплексний вплив на фізичний, соціальний та особистісний розвиток людини. Такий підхід зумовлений інтеграцією ідей гуманізації освіти, компетентнісної орієнтації та особистісно орієнтованого навчання у сферу фізичного виховання. З позицій фізіологічного та біомеханічного підходів волейбол трактується як ефективний засіб розвитку основних фізичних якостей – сили, швидкості, витривалості, координації та гнучкості. Динамічний характер гри, чергування інтенсивних і відновлювальних фаз навантаження сприяють гармонійному розвитку опорно-рухового апарату та функціональних можливостей організму, що підтверджується численними дослі-

дженнями у сфері спортивної науки (Voronkova, Cherep, Nikitenko, Andriukaitiene, 2019).

У межах педагогічного підходу волейбол розглядається як складова освітнього процесу, здатна формувати навчальні та життєві компетентності. Науковці підкреслюють, що ігрова форма занять підвищує мотивацію до рухової активності, сприяє усвідомленому засвоєнню правил, норм і цінностей колективної діяльності. Волейбол у цьому контексті виступає засобом виховання дисциплінованості, відповідальності та цілеспрямованості. Згідно з соціально-психологічним підходом, волейбол є моделлю соціальної взаємодії, у межах якої відбувається активне формування комунікативних навичок, уміння співпрацювати, вирішувати конфлікти та досягати спільних цілей. Командний характер гри створює умови для розвитку емпатії, взаємної підтримки та довіри, що є важливими складниками соціальної зрілості особистості.

Особистісно орієнтований і компетентнісний підходи розглядають волейбол як простір самореалізації та самовираження. Виконання різних ігрових ролей дозволяє учасникам усвідомити власні можливості, розвинути рефлексивні здібності та сформулювати позитивну «Я-концепцію». У цьому контексті волейбол сприяє розвитку лідерських якостей, емоційної стійкості та здатності до саморегуляції. Таким чином, сучасні наукові підходи трактують волейбол як цілісний педагогічний феномен, що поєднує фізичний розвиток із соціальним і особистісним становленням. Саме така інтегративна інтерпретація створює методологічне підґрунтя для подальших досліджень ролі амплу та командного духу у процесі розвитку особистості.

У сучасних наукових дослідженнях волейбол розглядається як багатовимірний феномен, що поєднує фізичний, соціальний та особистісний виміри розвитку. У межах фізкультурно-оздоровчого підходу науковці акцентують увагу на позитивному впливі волейболу на розвиток основних фізичних якостей і функціональних можливостей організму. Зокрема, Платонов (2015) зазначає, що систематичні заняття спортивними іграми сприяють гармонійному розвитку рухових здібностей, координації та адаптаційних механізмів організму, що має важливе значення для збереження здоров'я та працездатності.

Педагогічний підхід до аналізу волейболу ґрунтується на його виховному та освітньому потенціалі. За твердженням Сергієнка (2013),

ігрові види спорту створюють сприятливі умови для формування дисциплінованості, відповідальності та внутрішньої мотивації до навчання і самовдосконалення. Волейбол, як організована форма навчально-тренувальної діяльності, дозволяє інтегрувати фізичний розвиток із формуванням ціннісних орієнтацій і соціально значущих моделей поведінки.

З позицій соціально-психологічного підходу волейбол розглядається як ефективний засіб соціалізації особистості. Martens (2012) підкреслює, що командні види спорту сприяють розвитку комунікативних навичок, уміння співпрацювати та усвідомлювати власну роль у досягненні спільної мети. У цьому контексті волейбол виступає моделлю соціальної взаємодії, у межах якої формуються навички конструктивної комунікації, взаємної підтримки та відповідальності за командний результат.

Особливе місце в сучасних дослідженнях займає проблема командної згуртованості. Carron та Eys (2012) доводять, що згуртованість команди є одним із ключових чинників ефективності діяльності та психологічного благополуччя її членів. Автори наголошують, що чіткий розподіл ролей, позитивний соціально-психологічний клімат і довіра між гравцями сприяють особистісному зростанню кожного учасника команди, що повною мірою проявляється у волейболі.

У межах особистісно орієнтованого та компетентнісного підходів волейбол розглядається як середовище самореалізації та самопізнання. Шиян (2016) зазначає, що диференціація діяльності з урахуванням індивідуальних можливостей учасників сприяє розвитку рефлексії, самооцінки та здатності до саморегуляції. Виконання різних ігрових амплуа у волейболі дозволяє формувати лідерські якості, емоційну стійкість і готовність до прийняття рішень у ситуаціях динамічної взаємодії. Отже, аналіз сучасних наукових джерел свідчить, що волейбол у науковому дискурсі постає як цілісний педагогічний засіб, який поєднує фізичний розвиток із соціальним і особистісним становленням. Саме така інтегративна інтерпретація створює теоретичне підґрунтя для подальшого дослідження ролі амплуа та командного духу у розвитку особистості (Максименюк, Нікітенко, 2016).

2. Зміст і педагогічне значення ігрових амплуа у волейболі в контексті формування індивідуальних та соціально значущих якостей особистості. Ігрові амплуа у волейболі – це спеці-

алізовані ролі гравців, які визначають їхні функціональні обов'язки на майданчику та впливають на тактичну взаємодію в команді. Сучасні дослідження підкреслюють, що амплуа не лише визначає техніко-тактичні дії, а й є важливим чинником особистісного розвитку спортсмена (Шиян, 2016). Виконання конкретної ролі сприяє формуванню відповідальності за результат команди, самодисципліни та здатності до саморегуляції, що має прямий педагогічний ефект (Сергієнко, 2013). Платонов (2015) відзначає, що «розподіл гравців за амплуа дозволяє максимально розкрити їх фізичні та психологічні можливості, водночас стимулюючи розвиток лідерських якостей і стратегічного мислення». Ця теза підкреслює важливість цілеспрямованого підходу до підбору та ротації амплуа у навчально-тренувальному процесі, що дозволяє кожному учаснику відчути власну значущість у колективі. З погляду соціально-психологічної складової, амплуа сприяє формуванню командної взаємодії та розвитку емпатії. Martens (2012) зазначає, що «усвідомлення власної ролі у команді підвищує мотивацію, відповідальність та здатність підтримувати інших гравців», що підтверджує важливість амплуа не лише для спортивної результативності, а й для соціальної зрілості особистості. Таким чином, педагогічне значення амплуа у волейболі полягає у створенні умов для комплексного розвитку гравця: фізичного, когнітивного, емоційного та соціального. Виконання конкретних ігрових ролей формує особистісні якості, необхідні для успішної взаємодії у колективі та адаптації до різноманітних життєвих ситуацій, що робить волейбол ефективним засобом особистісного становлення (Carron & Eys, 2012).

Ігрові амплуа у волейболі мають велике педагогічне значення, оскільки кожна роль у команді не лише визначає технічні дії гравця, а й сприяє формуванню індивідуальних та соціально значущих якостей особистості. Наприклад, розігруючий організовує гру команди, приймає стратегічні рішення і визначає, кому передати м'яч, що розвиває у нього стратегічне мислення, швидкість прийняття рішень та відповідальність. Нападник виконує атаки та блокує удари суперника, що формує сміливість, впевненість у власних силах, точність і фізичну витривалість. Ліберо спеціалізується на прийомі подач і захисті, що виховує уважність, терплячість і вміння взаємодіяти з командою. Крайній атакуючий бере участь у нападах і прийомі, що розвиває адап-

тивність, комунікабельність та самостійність у прийнятті рішень. Таким чином, кожне амплуа сприяє розвитку не лише фізичних здібностей, а й особистісних характеристик, таких як самоконтроль, цілеспрямованість та витривалість, а також соціально значущих якостей, включаючи командну роботу, взаємодопомогу, лідерські навички та емпатію. Волейбольні амплуа виступають педагогічним інструментом, через який учні формують комплексні особистісні й соціальні компетенції, а гра стає засобом розвитку характеру, взаємодії та емоційного інтелекту. Ігрові амплуа у волейболі мають значне педагогічне значення, оскільки кожна роль у команді не лише визначає технічні дії гравця, а й сприяє формуванню індивідуальних та соціально значущих якостей особистості (Voronkova, Nikitenko, Bilohu, Oleksenko, Butchenko, 2022).

Досвід зарубіжних країн свідчить, що системне використання амплуа у навчально-тренувальному процесі значно підвищує ефективність розвитку особистісних компетенцій. Наприклад, у Японії під час навчання молодих спортсменів особливу увагу приділяють ролі розігруючого, що не лише навчає приймати швидкі тактичні рішення, а й формує лідерські якості, відповідальність та здатність до колективної взаємодії. У США програми шкільного волейболу орієнтовані на різнобічний розвиток учнів: нападники і блокуючі тренуються не тільки для покращення фізичних характеристик і точності ударів, а й для розвитку сміливості, витривалості та впевненості у власних силах, при цьому велика увага приділяється формуванню командного духу і взаємоповаги між гравцями. В Європі, зокрема у Німеччині та Італії, ліберо та крайні атакуючі активно використовуються як приклад для розвитку уваги, терплячості, комунікабельності та адаптивності, оскільки ці амплуа потребують постійного реагування на різні ігрові ситуації та взаємодії з партнерами. Таким чином, зарубіжний досвід демонструє, що чітке розподілення амплуа та орієнтація на їх педагогічний потенціал дозволяє не лише вдосконалювати фізичні навички, а й формувати такі індивідуальні якості, як самоконтроль, цілеспрямованість і витривалість, а також соціально значущі компетенції, серед яких командна робота, співпраця, емпатія та лідерські навички. Волейбольні амплуа, інтегровані у тренувальний процес, стають ефективним педагогічним інструментом, завдяки якому спортсмени не лише опановують технічні та так-

тичні навички, а й розвивають комплекс особистісних і соціальних компетенцій, що важливо для їх гармонійного становлення (Nikitenko, 2013).

3. Роль командного духу як ключового чинника згуртованості команди та особистісного зростання учасників волейбольної діяльності. Командний дух у волейболі виступає не просто психологічним феноменом, а ключовим чинником, який визначає ефективність командної взаємодії та особистісний розвиток кожного гравця. Командний дух – це сукупність психологічних, емоційних та соціальних факторів, що формують відчуття єдності, взаємної підтримки та спільної відповідальності серед членів команди, стимулюючи їх до ефективної взаємодії, досягнення спільних цілей і особистісного розвитку кожного учасника. У контексті волейболу командний дух виступає ключовим чинником згуртованості команди, оскільки забезпечує координацію дій, підтримку у складних ігрових ситуаціях, мотивацію для спільного успіху та розвиток соціальних і лідерських компетенцій гравців. Сучасні дослідження у сфері спортивної психології та педагогіки підкреслюють, що високий рівень командного духу сприяє формуванню внутрішньої мотивації, активізації соціальних навичок та розвитку лідерських компетенцій у молодих спортсменів (Nikitenko, 2013).

Інноваційний підхід до тренувальної діяльності передбачає використання інтерактивних методик, таких як групові кооперативні вправи, емоційні симуляції ігрових ситуацій та цифрові платформи для аналізу командної взаємодії, що дозволяє учасникам усвідомлювати свою роль у колективі та покращувати комунікаційні стратегії. Крім того, досвід провідних європейських та азійських волейбольних шкіл демонструє, що включення елементів психологічного тренінгу у навчально-тренувальний процес підвищує згуртованість команди і одночасно сприяє розвитку індивідуальних якостей, таких як емпатія, стресостійкість, самоконтроль і креативне мислення. Командний дух також виступає каталізатором особистісного зростання: усвідомлення спільної мети формує відчуття відповідальності та соціальної значущості власних дій, а активна участь у колективному процесі сприяє розвитку емоційного інтелекту і здатності до конструктивного вирішення конфліктів. Таким чином, інноваційне використання методів розвитку командного духу у волейбольній діяльності не лише підвищує спортивні результати, а й забезпечує гармонійне

особистісне зростання кожного учасника, перетворюючи команду на ефективну систему взаємопідтримки та колективного навчання (Nikitenko, Voronkova, Andriukaitiene, Oleksenko, 2021).

Командний дух у волейболі сьогодні розглядається не лише як психологічний чинник успіху, а як інноваційний інструмент формування особистості та створення високоефективної команди. Сучасний підхід до розвитку командного духу базується на інтеграції технологій, творчих методик і міждисциплінарних практик. Наприклад, тренери провідних волейбольних шкіл Європи та Азії використовують цифрові платформи для аналізу командної взаємодії, де кожен гравець бачить свій внесок у гру та отримує персоналізований зворотний зв'язок, що стимулює саморефлексію та розвиток відповідальності. Інтерактивні вправи, які моделюють складні ігрові ситуації, дозволяють гравцям одночасно тренувати технічні навички, комунікацію, емоційну стійкість і креативне мислення.

Такі методики допомагають учасникам усвідомлювати значення командної синергії: перемога стає результатом не лише індивідуальних досягнень, а й ефективної взаємодії. Командний дух виступає каталізатором особистісного зростання, формуючи емпатію, здатність до конструктивного вирішення конфліктів і соціальну відповідальність. Крім того, інноваційні практики включають гейміфікацію тренувального процесу, де досягнення команди відображаються у спільних візуальних і цифрових метриках, що стимулює мотивацію та відчуття причетності. Таким чином, креативне використання методів розвитку командного духу перетворює волейбольну команду на живу систему взаємопідтримки, де спорт стає не лише засобом фізичного вдосконалення, а й платформою для формування лідерських, соціальних і емоційних компетенцій сучасної молоді (Carron, Eys, 2012).

Таким чином, креативне використання методів розвитку командного духу у волейболі дозволяє перетворити команду на організовану і взаємопов'язану систему, де кожен гравець усвідомлює свою роль і відповідальність перед колективом. Такий підхід сприяє не лише покращенню технічних та тактичних навичок, а й розвитку соціальної компетентності, здатності до конструктивної взаємодії та підтримки партнерів у складних ігрових ситуаціях. Волейбол стає не просто фізичним навантаженням або спортивною дисципліною, а потужною платформою для

формування лідерських якостей, емпатії, самоконтролю та комунікативних навичок. Розвиток командного духу стимулює мотивацію до спільної праці, виховує відповідальність за результати колективної діяльності та сприяє особистісному зростанню кожного учасника. У результаті команда функціонує як цілісна соціальна система, де спорт поєднує фізичне вдосконалення з формуванням психологічної стійкості, креативності та здатності до ефективного прийняття рішень. Таким чином, інтеграція інноваційних методів розвитку командного духу у волейбольний процес забезпечує комплексний вплив на розвиток сучасної молоді, формуючи гармонійно розвинену особистість, здатну до активної соціальної діяльності, лідерства та ефективної командної взаємодії не лише у спорті, а й у житті загалом.

4. Педагогічні умови та інноваційні підходи до інтеграції волейболу, амплуа і командної взаємодії у процес розвитку особистості. Командний дух у волейболі сьогодні розглядається не лише як психологічний чинник успіху, а як інноваційний інструмент формування особистості та створення високоефективної команди. Сучасний підхід до розвитку командного духу базується на інтеграції технологій, творчих методик і міждисциплінарних практик (Martens, 2012). Наприклад, тренери провідних волейбольних шкіл Європи та Азії використовують цифрові платформи для аналізу командної взаємодії, де кожен гравець бачить свій внесок у гру та отримує персоналізований зворотний зв'язок, що стимулює саморефлексію та розвиток відповідальності. Інтерактивні вправи, які моделюють складні ігрові ситуації, дозволяють гравцям одночасно тренувати технічні навички, комунікацію, емоційну стійкість і креативне мислення. Такі методики допомагають учасникам усвідомлювати значення командної синергії: перемога стає результатом не лише індивідуальних досягнень, а й ефективної взаємодії. Командний дух виступає каталізатором особистісного зростання, формуючи емпатію, здатність до конструктивного вирішення конфліктів і соціальну відповідальність. Крім того, інноваційні практики включають гейміфікацію тренувального процесу, де досягнення команди відображаються у спільних візуальних і цифрових метриках, що стимулює мотивацію та відчуття причетності. Таким чином, креативне використання методів розвитку командного духу перетворює волейбольну команду на живу систему взаємопідтримки, де спорт стає не

лише засобом фізичного вдосконалення, а й платформою для формування лідерських, соціальних і емоційних компетенцій сучасної молоді (Платонов, 2015).

Педагогічні умови інтеграції волейболу передбачають створення системного середовища, яке забезпечує одночасний розвиток фізичних, психологічних та соціальних якостей учасників. До ключових умов належать чітка організація навчально-тренувального процесу, диференціація вправ за рівнем складності та амплуа гравців, а також застосування зворотного зв'язку для формування саморефлексії та усвідомлення власної ролі у команді. Важливо забезпечити емоційно безпечне середовище, де кожен учасник може експериментувати, помилятися та навчатися, адже така атмосфера стимулює внутрішню мотивацію, відповідальність і розвиток лідерських навичок.

Інноваційні підходи до інтеграції волейболу включають використання технологій та міждисциплінарних методик. Зокрема, цифрові платформи та мобільні застосунки дозволяють аналізувати командну взаємодію, оцінювати ефективність дій кожного гравця і створювати персоналізовані програми розвитку. Інтерактивні вправи, гейміфікація тренувального процесу та моделювання реальних ігрових ситуацій стимулюють креативність, стратегічне мислення та емоційну стійкість. Інтеграція волейболу з іншими навчальними дисциплінами, такими як фізична культура, психологія, основи командного менеджменту або навіть STEM-проекти, дозволяє розвивати критичне мислення, навички аналізу та колективної роботи.

Л.Сергієнко вважає, що педагогічні умови та інноваційні підходи до інтеграції волейболу формують ефективне середовище для розвитку особистості, де спорт стає не лише засобом фізичного вдосконалення, а й платформою для розвитку командного духу, соціальних компетенцій, відповідальності та креативності. Інтеграційні практики допомагають перетворити навчально-тренувальний процес на динамічну систему, у якій спортсмени одночасно набувають технічних навичок і цінних соціальних компетенцій, що є актуальним для сучасної освітньої та спортивної практики (Сергієнко, 2013),

Тема розвитку командного духу у волейболі має важливе теоретичне та практичне значення. З теоретичної точки зору вона дозволяє глибше зрозуміти механізми взаємодії спортсменів у колективі, роль психологічних та соціальних

чинників у формуванні ефективної командної поведінки, а також вплив цих чинників на особистісний розвиток учасників. Командний дух виступає ключовим поняттям у спортивній психології та педагогіці, адже він об'єднує знання про мотивацію, емоційний інтелект, лідерство, комунікацію та соціальну відповідальність. Теоретичний аналіз зарубіжного досвіду, зокрема застосування інтерактивних методик, цифрових платформ для аналізу командної взаємодії та гейміфікації тренувального процесу, дозволяє виявити закономірності формування згуртованості та розвитку особистісних якостей у спортсменів.

Практичне значення теми полягає у можливості безпосереднього впровадження цих знань у навчально-тренувальний процес. Розвиток командного духу сприяє підвищенню згуртованості команди, поліпшенню комунікації між гравцями, підвищенню мотивації та відповідальності за результат колективної діяльності. Використання інтерактивних вправ, моделювання ігрових ситуацій, психологічні тренінги та гейміфікація дозволяють спортсменам одночасно вдосконалювати технічні навички та соціальні компетенції, формуючи емпатію, самоконтроль, здатність до конструктивного вирішення конфліктів та лідерські здібності. Практична значущість теми також проявляється у тому, що ефективний командний дух не лише підвищує спортивні результати, а й стимулює гармонійний розвиток особистості, готуючи молодь до успішної взаємодії в різних соціальних сферах поза спортом. О.Шиян зауважує, що дослідження і впровадження методів розвитку командного духу у волейболі мають комплексний вплив: вони одночасно збагачують теоретичні знання у сфері спортивної педагогіки та психології і забезпечують практичні інструменти для формування згуртованих, мотивованих та соціально зрілих команд (Шиян, 2016).

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Проведене дослідження показало, що волейбол як комплексна спортивна діяльність має значний потенціал для формування не лише фізичних навичок, а й соціально значущих та індивідуальних якостей особистості. Аналіз ролі ігрових амплуа підтвердив, що кожна позиція у команді сприяє розвитку специфічних психологічних, когнітивних та емоційних компетенцій. Розігруючий формує стратегічне мислення та лідерські навички, нападник і блокуючий – впевненість у влас-

них силах і витривалість, ліберо – уважність та командну взаємодію, а крайній атакуючий – адаптивність і креативність у прийнятті рішень. Досвід зарубіжних країн свідчить, що системна робота з ампула та орієнтація на педагогічний потенціал командної взаємодії значно підвищує згуртованість колективу і сприяє особистісному зростанню учасників.

Важливе місце у розвитку команди посідає командний дух, який виступає каталізатором особистісного і соціального розвитку. Інноваційні підходи, включаючи інтерактивні вправи, моделювання ігрових ситуацій, гейміфікацію та використання цифрових платформ для аналізу командної взаємодії, дозволяють спортсменам усвідомлювати свій внесок у колективний результат, формують відповідальність, емпатію, самоконтроль і здатність до конструктивного вирішення конфліктів. Педагогічні умови, що забезпечують емоційно безпечне та мотивуюче середовище, стимулюють ефективну інтеграцію волейболу у навчально-тренувальний процес, поєднуючи фізичний розвиток, формування соціальних навичок і розвиток лідерських компетенцій.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі полягають у декількох ключових аспектах. По-перше, актуально вивчати ефективність конкретних інноваційних методик розвитку

командного духу з використанням цифрових технологій та гейміфікації, оцінюючи їх вплив на когнітивні, емоційні та соціальні характеристики спортсменів. По-друге, варто досліджувати міждисциплінарні підходи, коли волейбол інтегрується з іншими освітніми та навчальними процесами, включно з психологією, менеджментом та STEM-напрямами, для формування комплексних компетенцій учасників. По-третє, перспективним є аналіз впливу розвитку командного духу на міжособистісні відносини поза спортом, соціальну активність і успішність у різних сферах життя молоді. Нарешті, важливим є системне дослідження довгострокового впливу волейбольної інтеграції на особистісне зростання, включаючи розвиток креативності, адаптивності, стресостійкості та емоційного інтелекту.

Таким чином, дослідження підтвердило, що волейбол є потужним педагогічним інструментом для формування як фізичних, так і соціальних і психологічних компетенцій. Подальші наукові розвідки можуть забезпечити більш глибоке розуміння механізмів розвитку командного духу, вдосконалити методики інтеграції волейболу у навчально-тренувальний процес та підвищити ефективність формування гармонійно розвиненої, соціально активної та креативної особистості.

Список використаних джерел

- Andriukaitiene R., Voronkova V. H., Kyvliuk O. P., Nikitenko V. O. Formation and development of smart society as high-minded, high-tech and high-intelligent community // *Humanities Bulletin of Zaporizhzhia State Engineering Academy*. 2017. Вип. 71. С. 17–25.
- Bilohur V., Syvohop E., Karabanov Y. A new paradigm for the development of the sports industry in digitalization conditions (based on the experience of highly developed countries in the world) // *Humanities studies: Collection of Scientific Papers* / ed. V. Voronkova. Запоріжжя : Helvetica, 2023. Вип. 16 (93). С. 84–94.
- Bilohur V., Skrypchenko I., Nepsha O. The influence of globalization and digitalization on the establishment and conceptual digital sports development in China // *Humanities studies: Collection of Scientific Papers*. Запоріжжя : Helvetica, 2023. Вип. 14 (91). С. 83–92.
- Bilohur V., Andriukaitiene R., Makieshyna Y. Educational policy in the field of sport during the COVID-19 pandemic: challenges, threats, development trends // *Humanities studies*. Запоріжжя : ЗНУ, 2021. Вип. 7 (84). С. 65–74.
- Bilohur V., Syvohop E., Oleksenko R., Kotova E. Philosophical reflection of sports philosophical evolution as a science in its foreign views, concepts, and dimensions // *Humanities studies: Collection of Scientific Papers* / ed. V. Voronkova. Запоріжжя : Helvetica, 2023. Вип. 15 (92). С. 64–72.
- Bilohur V. Формування концепції спортивного менеджменту у контексті викликів пандемії COVID-19 // *Humanities studies: Collection of Scientific Papers* / ed. V. Voronkova. Запоріжжя : Helvetica, 2021. Вип. 9 (86). С. 70–71.
- Voronkova V., Cherep A., Nikitenko V., Andriukaitiene R. Conceptualization of digital reality expertise in conditions of stochastic uncertainty: nonlinear methodology // *Humanities studies: Collection of Scientific Papers*. Запоріжжя : Helvetica, 2019. Вип. 2 (79). С. 182–195.
- Voronkova V., Nikitenko V., Bilohur V., Oleksenko R., Butchenko T. The conceptualization of smart-philosophy as a post-modern project of non-linear pattern development of the XXI century // *Cuestiones Políticas*. 2022. Vol. 40, № 73. P. 527–538.

Максименюк М. Ю., Нікітенко В. О. Формування парадигми інформаційно-комунікативного суспільства як різновиду складної соціальної системи і взаємодії // *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2016. Вип. 66. С. 266–278.

Nikitenko V. O. Modern geoculture as a geocultural phenomenon // *Humanitarian Bulletin of Zaporizhzhia State Engineering Academy*. 2013. Вип. 53. С. 261–270.

Nikitenko V. O. Human values as geovalues of global scale: the anthropological dimension // *Humanitarian Bulletin of Zaporizhzhia State Engineering Academy*. 2013. Вип. 55. С. 139–146.

Nikitenko V., Voronkova V., Andriukaitiene R., Oleksenko R. The crisis of the metaphysical foundations of human existence as a global problem of post-modernity and the ways of managerial solutions // *Propósitos y Representaciones*. 2021. Т. 9, № 1. С. 96.

Carron A. V., Eys M. A. *Group dynamics in sport*. 4th ed. Champaign, IL : Fitness Information Technology, 2012. 364 p. DOI: <https://doi.org/10.1123/9781492543340>

Martens R. *Successful coaching*. 4th ed. Champaign, IL : Human Kinetics, 2012. 512 p. DOI: <https://doi.org/10.5040/9781492560461>

Платонов В. М. *Система підготовки спортсменів в олімпійському спорті*. Київ : Олімпійська література, 2015. 720 с.

Сергієнко Л. П. *Теорія і методика фізичного виховання*. Суми : Видавництво СумДПУ, 2013. 408 с.

Шиян О. М. *Теорія і методика фізичного виховання школярів*. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2016. 352 с.

References

Andriukaitiene, R., Voronkova, V. H., Kyvliuk, O. P., & Nikitenko, V. O. (2017). Formation and development of smart society as high-minded, high-tech and high-intelligent community. *Humanities Bulletin of Zaporizhzhia State Engineering Academy*, 71, 17–25.

Bilohur, V., Syvohop, E., & Karabanov, Y. (2023). A new paradigm for the development of the sports industry in digitalization conditions (based on the experience of highly developed countries in the world). *Humanities Studies*, 16(93), 84–94.

Bilohur, V., Skrypchenko, I., & Nepsha, O. (2023a). The influence of globalization and digitalization on the establishment and conceptual digital sports development in China. *Humanities Studies*, 14(91), 83–92.

Bilohur, V., Andriukaitiene, R., & Makieshyina, Y. (2021). Educational policy in the field of sport during the COVID-19 pandemic: Challenges, threats, development trends. *Humanities Studies*, 7(84), 65–74.

Bilohur, V., Syvohop, E., Oleksenko, R., & Kotova, E. (2023). Philosophical reflection of sports philosophical evolution as a science in its foreign views, concepts, and dimensions. *Humanities Studies*, 15(92), 64–72.

Bilohur, V. (2021). Формування концепції спортивного менеджменту у контексті викликів пандемії COVID-19. *Humanities Studies*, 9(86), 70–71.

Voronkova, V., Cherep, A., Nikitenko, V., & Andriukaitiene, R. (2019). Conceptualization of digital reality expertise in conditions of stochastic uncertainty: Nonlinear methodology. *Humanities Studies*, 2(79), 182–195.

Voronkova, V., Nikitenko, V., Bilohur, V., Oleksenko, R., & Butchenko, T. (2022). The conceptualization of smart-philosophy as a post-modern project of non-linear pattern development of the XXI century. *Cuestiones Políticas*, 40(73), 527–538.

Maksymeniuk, M., & Nikitenko, V. (2016). Formation of the paradigm of information and communication society as a kind of complex social system and interaction. *Humanitarian Bulletin of Zaporizhzhia State Engineering Academy*, 266–278.

Nikitenko, V. O. (2013a). Modern geoculture as a geocultural phenomenon. *Humanitarian Bulletin of Zaporizhzhia State Engineering Academy*, 53, 261–270.

Nikitenko, V. O. (2013b). Human values as geovalues of global scale: The anthropological dimension. *Humanitarian Bulletin of Zaporizhzhia State Engineering Academy*, 55, 139–146.

Nikitenko, V., Voronkova, V., Andriukaitiene, R., & Oleksenko, R. (2021). The crisis of the metaphysical foundations of human existence as a global problem of post-modernity and the ways of managerial solutions. *Propósitos y Representaciones*, 9(1), 96.

Carron, A. V., & Eys, M. A. (2012). *Group dynamics in sport* (4th ed.). Fitness Information Technology. <https://doi.org/10.1123/9781492543340>

Martens, R. (2012). *Successful coaching* (4th ed.). Human Kinetics. <https://doi.org/10.5040/9781492560461>

Platonov, V. M. (2015). The system of athletes' preparation in Olympic sport. Olympic Literature.

Serhiienko, L. P. (2013). Theory and methodology of physical education. Sumy State Pedagogical University Press.

Shyian, O. M. (2016). Theory and methodology of physical education of schoolchildren. Navchalna Knyha – Bohdan.

NADIYA, STEPCHUK – senior lecturer,
Uzhhorod National University (Uzhhorod, Ukraine)
E-mail: nadia.stepcuk@uzhnu.edu.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8051-3858>

OLGA, KRAVCHENKO – lecturer,
Uzhhorod National University (Uzhhorod, Ukraine)
E-mail: olga.kravchenko@uzhnu.edu.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-7531-3532>

THE MEANING OF VOLLEYBALL, ROLE AND TEAM SPIRIT IN THE CONTEXT OF PERSONALITY DEVELOPMENT

Abstract

The article considers the importance of volleyball as comprehensive personality development means, focusing on the pedagogical and socio-psychological potential in game roles and team spirit. Volleyball as a sport is in smart importance in the formation and personal development, which determines its high relevance in the modern educational and social space. The purpose of the article is theoretically substantiate the role of volleyball, game roles and team spirit as personality development interrelated factors in the modern educative space conditions, as well as to determine the pedagogical possibilities of their targeted use in the educational and training process. In modern scientific research, volleyball is considered as a multidimensional phenomenon that combines physical, social and personal developing dimensions. Modern scientific approaches to physical, social and personal development through volleyball are analyzed, the role of roles in the formation of responsibility, self-discipline, leadership qualities and the ability to adapt in the team are determined. A special place in volleyball is occupied by team spirit, which is a key factor in a successful game and an important personal developing element. Team spirit is defined as the ability of players to cooperate, support each other, trust and share responsibility. Special attention is paid to team spirit as a cohesion factor, effective interaction and psychological well-being of participants. Special scientific attention is required by understanding the role problem of volleyball players not only as a functional distribution of game actions, but also as a personal self-determination factor. The paper highlights unresolved scientific problems, defines the goal and objectives of the research, outlines the methodology, which includes literature analysis, pedagogical observation and reflective methods. Researching results. Modern scientific approaches understanding volleyball as a means of physical, social and personal development are analyzed. The content and pedagogical significance of game roles in volleyball in the context of the individual and socially significant quality formation by a person are revealed. The role of team spirit as a key factor in team cohesion and personal growth of volleyball participants is substantiated. Pedagogical conditions and innovative approaches to integrating volleyball, role and team interaction into the process of personality development are determined. The materials of the article can be used in physical education, sports pedagogy and sports psychology for targeted personality development through volleyball.

Keywords: volleyball, meaning of volleyball, role, team spirit, personality development, physical education, personality development.

© The Authors(s) 2026
This is an open access article under
The Creative Commons CC BY license

Received date 18.12.2025
Accepted date 20.01.2026
Published date 18.02.2026

How to cite: Степчук, Надія, Кравченко, Ольга. Сенс волейболу, амплуа і командного духу в контексті розвитку особистості. HUMANITIES STUDIES: Collection of Scientific Papers / Ed. V. Voronkova. Zaporizhzhia: Publishing house «Helvetica», 2026. 26(103). P. 140–152
doi: <https://doi.org/10.32782/hst-2026-26-103-14>